

**Rozwód i separacja.
Komentarz do art. 55–61(6)
KRO oraz związanych z nimi
regulacji KPC**

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

z 25.2.1964 r.

(t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

Tytuł I. Małżeństwo

Podstawowa literatura: *M. Albinia*, *A. Czajkowska*, Prawo o aktach stanu cywilnego z objaśnieniami, Toruń 1996; *S. Dalka*, *J. Rodziejewicz*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Gdańsk 1994; *B. Dobrzański*, Podmiotowe przekształcenia z art. 194 i 196 KPC w sprawach o ustalenie ojcostwa i w sprawach o alimenty, St. Cyw. 1975, t. XXV–XXVI; *B. Dobrzański*, w: *B. Dobrzański*, *J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *H. Dolecki*, *T. Sokolowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2010; *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. III, Warszawa 2012; *J. Gajda*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2000; *E. Gigilewicz*, Encyklopedia Katolicka, t. XIII, Lublin 2009; *K. Gromek*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2004; *J. Gudowski*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo, Kraków 1998; *J. Gwiadzdomorski*, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970; *H. Haak*, Glosa do wyroku SN z 8.12.1986 r., III CRN 331/86, NP 1987, Nr 11–12; *tenże*, Obowiązek alimentacyjny. Komentarz, Toruń 1995; *tenże*, Separacja. Komentarz, Toruń 2000; *tenże*, Ustanie małżeństwa. Komentarz, Toruń 1998; *H. Haak*, *A. Haak-Trzuskawska*, Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 516, 518, 520, 573–574, 590–598, 599–602, 604–605), Warszawa 2017; *ciż*, Pisma procesowe w sprawach rodzinnych z objaśnieniami i płytą CD, Warszawa 2019; *ciż*, Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 617–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589), Warszawa 2019; *J. Ignatowicz*, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1987; *J. Ignatowicz*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, Kraków 2005; *J. Jankowski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II, Komentarz do art. 730–1088, Warszawa 2013; *M. Jędrzejewska*, w: *T. Ereciński* (red.), Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza: Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 1997; *Z. Krzemiński*, Rozwód. Przepisy – orzecznictwo – komentarz, Warszawa 1987;

tenże, w: *J. Jodłowski, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 2, Warszawa 1989; *J. Nowacki*, Analogia legis, Warszawa 1966; *tenże*, Odpowiednie stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, Nr 3; *A. Oleszko*, Dochodzenie roszczeń o świadczenia alimentacyjne, Warszawa 1990; *J. Pawliczak*, w: *K. Osajda* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Tom V, Warszawa 2017; *M. Pazdan*, w: *Z. Radwański* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 2: Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2002; *B. Petrozolin-Skowrońska* (red.), Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 2, Warszawa 1995; *taż* (red.), Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 6, Warszawa 1996; *K. Piasecki* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2009; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*, w: *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *J. Pietrzykowski*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 1997; *tenże*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Warszawa 1998; *Z. Radwański*, Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym, St. Cyw. 1981, t. XXXI; *tenże*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2005; *Z. Resich, W. Siedlecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 1975, t. I; *M. Sawczuk*, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, Warszawa 1975; *W. Siedlecki, Z. Świeboda*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004; *J. Stryk*, w: *K. Osajda* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; *T. Smyczyński*, Kierunki reformy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, KPP 1999, Nr 2; *tenże*, Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka socjalna państwa, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2005; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia, Warszawa 2001; *tenże* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 12: Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2011; *W. Stojanowska* (red.), Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza – Wykładnia – Komentarz, Warszawa 2011; *A. Szpunar*, Obowiązek alimentacyjny między małżonkami po rozwodzie, St. Cyw. 1981, t. XXXI; *M. Szymczak* (red.), Słownik języka polskiego, t. I, Warszawa 1978; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. II, Warszawa 1979; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. III, Warszawa 1981; *J. Tokarski* (red.), Słownik wyrazów obcych PWN, Warszawa 1980; *K. Tryniszewska*, Komentarz do art. 44 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Lex/el. 2015; *B. Walaszek*, Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971; *E. Wengerek*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1972; *J. Winiarz* (red.), Kodeks cywilny z komentarzem, t. I, Warszawa 1989; *tenże*, w: *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *tenże*, Ochrona praw matki, dziecka i rodziny, Warszawa 1965; *tenże*, Prawo rodzinne, Warszawa 1994; *J. Winiarz, J. Gajda*, Prawo rodzinne, Warszawa 1999; *Z. Wiszniewski*, w: *B. Dobrzański, J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *Z. Wiszniewski, S. Gross*, w: *B. Dobrzański, J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1970; *F. Zedler*, Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze, Warszawa 1986; *tenże*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Toruń 1994, t. I; *tenże*, Sądy rodzinne. Wybrane zagadnienia organizacyjne i procesowe, Warszawa 1984; *A. Zieliński*, Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich, Warszawa 1975; *tenże* (red.), Kodeks poste-

powania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2012; Z. Ziemiński, Analiza pojęcia czynu, Warszawa 1972; *tenże*, Logika praktyczna, Warszawa 1977; *tenże*, Teoria prawa, Warszawa–Poznań 1973.

Dział IV. Ustanie małżeństwa

Art. 55.

Uznanie małżonka za zmarłego

§ 1. W razie uznania jednego z małżonków za zmarłego domniemywa się, że małżeństwo ustało z chwilą, która w orzeczeniu o uznaniu tego małżonka za zmarłego została oznaczona jako chwila jego śmierci.

§ 2. Jeżeli po uznaniu jednego z małżonków za zmarłego drugi małżonek zawarł nowy związek małżeński, związek ten nie może być unieważniony z tego powodu, że małżonek uznany za zmarłego żyje albo że jego śmierć nastąpiła w innej chwili aniżeli chwila oznaczona w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego. Przepisu tego nie stosuje się, jeżeli w chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego strony wiedziały, że małżonek uznany za zmarłego pozostaje przy życiu.

Spis treści

I. Zawarcie i ustanie małżeństwa

A. Komentarz

1. Zawarcie małżeństwa
2. Przypadki ustania małżeństwa
3. Skutki ustania małżeństwa
4. Unieważnienie a ustanie

B. Linia orzecznicza

II. Ustanie małżeństwa w razie uznania jednego z małżonków za zmarłego

A. Komentarz

1. Uznanie za zmarłego
2. Domniemanie z art. 55 § 1 KRO
3. Zawarcie ponownego małżeństwa

B. Linia orzecznicza

III. Niedopuszczalność unieważnienia małżeństwa według art. 55 § 2 KRO

A. Komentarz

1. Reguła
2. Działanie w dobrej wierze
3. Wszczęcie postępowania o uchylenie uznania

B. Linia orzecznicza

IV. Ochrona prawna wobec nietrafnego uznania jednego z małżonków za zmarłego

A. Komentarz

1. Wniosek o uchylenie
2. Powództwo z art. 189 KPC
3. Powództwo o unieważnienie
4. Unieważnienie z art. 13 KRO

B. Linia orzecznicza

I. Zawarcie i ustanie małżeństwa

A. Komentarz

1. Zawarcie małżeństwa. Każdy stosunek rodzinnoprawny powstaje w rezultacie zdarzenia prawnego. Zdarzeniem prawnym, w wyniku którego powstają określone stosunki rodzinnoprawne między osobami, które wstąpiły ze sobą w związek małżeński, jest zawarcie przez te osoby małżeństwa.

Małżeństwo zostaje zawarte wtedy, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem USC oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński (art. 1 § 1 KRO). Z zastrzeżeniem, o którym mowa w art. 1 § 3 KRO, małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik USC następnie sporządzi akt małżeństwa; gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego (art. 1 § 2 KRO).

Na marginesie – konsekwencją niezachowania, z jakiegokolwiek przyczyny, którejkolwiek z przesłanek wymienionych w art. 1 § 1 albo 2 KRO jest to, że małżeństwo nie zostaje zawarte. Jeżeli jednak został sporządzony akt małżeństwa, ustalenie nieistnienia małżeństwa może nastąpić jedynie na mocy wyroku sądowego (art. 2 KRO). Skutkiem uprawomocnienia się wyroku, mocą którego ustalono nieistnienie małżeństwa, jest traktowanie przez prawo małżonków jak osób, które nigdy nie pozostawały w określonym związku małżeńskim (z wszelkimi stąd wynikającymi konsekwencjami prawnymi).

Ważne
dla
praktyki

2. Przypadki ustania małżeństwa. Skutkiem zdarzenia prawnego może być zgaśnięcie stosunku rodzinnoprawnego. Zdarzeniami prawnymi, w wyniku których ustają określone stosunki rodzinnoprawne między osobami, które wstąpiły ze sobą w związek małżeński, są: 1) śmierć jednego z małżonków; 2) postanowienie, na podstawie którego jeden z małżonków został uznany za zmarłego, 3) wyrok, na podstawie którego małżeństwo zostało rozwiązane przez rozwód. Zdarzenia te powodują ustanie małżeństwa.

3. Skutki ustania małżeństwa. Ustanie małżeństwa oznacza ustanie określonych stosunków rodzinnoprawnych między małżonkami. Przeciwno temu nie przemawia to, że stosunek alimentacyjny z art. 60 KRO (na którego treść składa się obowiązek alimentowania jednego z rozwiedzionych małżonków przez drugiego rozwiedzionego małżonka) jest w istocie przekształceniem stosunku z art. 27 KRO (na treść tego stosunku składa się obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny).

4. Unieważnienie a ustanie. W polskim prawie rodzinnym swoboda stron zawierających związek małżeński została ograniczona na skutek określenia

w KRO przeszkód (zakazów) małżeńskich (art. 11–16 KRO). Jeżeli przeszkody te istniały w chwili zawarcia małżeństwa, mogą one stanowić podstawę unieważnienia zawartego związku małżeńskiego. Unieważnienie małżeństwa nie jest tożsame z ustaniem małżeństwa. Każde małżeństwo zawarte ze skutkami przewidzianymi w KRO ustaje, lecz nie każde takie małżeństwo może zostać unieważnione. Jest przy tym regułą, iż nie można unieważnić małżeństwa po jego ustaniu (art. 18 KRO). Do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie, przy czym małżonek, który zawarł małżeństwo w złej wierze, traktowany jest tak, jak małżonek winny rozkładu pożycia małżeńskiego (art. 21 KRO).

B. Linia orzecznicza

Ustalenie treści aktu małżeństwa a istnienie małżeństwa

Ustalenie treści aktu małżeństwa na podstawie [obecnie – dopisek Autorów] art. 40 PrASC jest dopuszczalne, choćby istnienie małżeństwa, którego akt taki dotyczy, było kwestionowane. Jednakże postępowanie nieprocesowe przewidziane w wymienionym przepisie ogranicza się tylko do stwierdzenia samego zdarzenia objętego aktem stanu cywilnego, a w szczególności danych podlegających rejestracji w księgach stanu cywilnego. Zarzuty natomiast co do istnienia małżeństwa, którego akt stanu cywilnego został ustalony w sposób wyżej wskazany, mogą być rozstrzygnięte jedynie w procesie prowadzonym na podstawie (obecnie) art. 2 KRO w zw. z art. 425 KPC w trybie postępowania odrębnego w sprawach małżeńskich.

Uchw. SN z 26.3.1970 r., III CZP 11/70, OSNCP 1970, Nr 12, poz. 220

Unieważnienie aktu małżeństwa a ustalenie nieistnienia małżeństwa

W przypadku, gdy istnieje akt małżeństwa, właściwą drogą do zakwestionowania faktu złożenia przez wskazane w nim osoby oświadczeń o zawarciu małżeństwa, jest zgłoszenie żądania unieważnienia aktu małżeństwa w postępowaniu nieprocesowym na podstawie art. 30 pkt 1 PrASC. W sytuacji natomiast, gdy podnoszona jest kwestia, czy małżeństwo – mimo złożenia wzmiankowanych oświadczeń – zostało zawarte w rozumieniu art. 1 KRO, właściwa jest droga procesu cywilnego o ustalenie nieistnienia małżeństwa.

Wyr. SN z 11.12.2007 r., II CSK 349/07, Legalis

Ustalenie nieistnienia małżeństwa a stan wyłączający świadome wyrażenie woli

Nie można żądać ustalenia nieistnienia małżeństwa (art. 2 KRO) z powołaniem się na niezłożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński z powodu pozostawania w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli (art. 15¹ § 1 pkt 1 KRO).

Wyr. SN z 22.2.2012 r., IV CSK 240/11, OSN 2012, Nr 9, poz. 106

II. Ustanie małżeństwa w razie uznania jednego z małżonków za zmarłego

A. Komentarz

1. Uznanie za zmarłego. Instytucja oraz przesłanki uznania za zmarłego zostały przewidziane w art. 29 i 30 KC. Postępowanie o uznanie za zmarłego jest postępowaniem nieprocesowym, uregulowanym szczególnie w art. 526–534 KPC. Według art. 31 § 1 KC domniemywa się, że zaginiony zmarł w chwili oznaczonej w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego (ustawodawca łączy z zaginięciem człowieka takie same skutki prawne, jak z jego śmiercią).

Postanowienie o uznaniu za zmarłego – w przeciwieństwie do postanowienia o stwierdzeniu zgonu – ma charakter konstytutywny, ponieważ dopiero decyzja sądu wywołuje skutki prawne. Te skutki następują jednak nie od chwili wydania orzeczenia o uznaniu za zmarłego (*ex nunc*), lecz od momentu ziszczenia się zdarzeń w orzeczeniu tym ustalonych (*ex tunc*) – por. Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 158.

Ważne
dla
praktyki

2. Domniemanie z art. 55 § 1 KRO. W myśl art. 55 § 1 KRO, w razie uznania jednego z małżonków za zmarłego domniemywa się, że małżeństwo ustało z chwilą, która w orzeczeniu o uznaniu tego małżonka za zmarłego została oznaczona jako chwila jego śmierci. Domniemanie to istnieje dopóty, dopóki nie uprawomocni się postanowienie uchylające postanowienie orzekające uznanie za zmarłego (postępowanie w sprawie o uchylenie postanowienia orzekającego uznanie za zmarłego zostało unormowane w szczególności w art. 539–543 KPC).

Skutek domniemanie z art. 55 § 1 KRO wyraża się w zniesieniu względem małżonka, który nie został uznany za zmarłego, zakazu przewidzianego w art. 13 § 1 KRO (art. 13 § 1 KRO stanowi, że nie może zawrzeć małżeństwa, kto już pozostaje w związku małżeńskim). Z chwilą zawarcia *cum bona fide* nowego małżeństwa, małżeństwo poprzednie ustaje. W wyniku tego późniejsza wiadomość o tym, iż uznany za zmarłego żyje, nie ma wpływu na ważność nowego małżeństwa [por. np. J. Winiarz, w: K. Pietrzykowski (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy, s. 536].

3. Zawarcie ponownego małżeństwa. Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż uznanie żyjącego małżonka za zmarłego ma ten skutek, że w stosunku do drugiego mał-

żonka niweczy ono zawarty w art. 7 § 1 KR (obecnie art. 13 § 1 KRO – dopisek Autorów) zakaz zawarcia ponownego małżeństwa. Nie niweczy natomiast tego zakazu w stosunku do małżonka uznanego niesłusznie za zmarłego; małżonek ten ma więc interes prawny w ustaleniu, że jego małżeństwo ustało w chwili zawarcia ponownego małżeństwa przez drugiego małżonka (wyr. z 14.2.1964 r., I CR 996/62, OSNCP 1965, Nr 4, poz. 59).

B. Linia orzecznicza

Data zawarcia ponownego małżeństwa jako data ustania poprzedniego małżeństwa

Decydującym czynnikiem ustania małżeństwa w sytuacji, gdy uznany za zmarłego małżonek w rzeczywistości żyje, jest zawarcie drugiego małżeństwa w dobrej wierze. Datą ustania małżeństwa w takim wypadku nie jest chwila oznaczona w art. 55 § 1 KRO, to jest ta, która w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego została oznaczona jako chwila jego śmierci, lecz data zawarcia nowego małżeństwa.

Wyr. SN z 30.6.1971 r., II CR 204/71, OSNCP 1972, Nr 1, poz. 18

III. Niedopuszczalność unieważnienia małżeństwa według art. 55 § 2 KRO

A. Komentarz

1. Reguła. Według art. 55 § 2 zd. 1 KRO jest regułą, że jeżeli po uznaniu jednego z małżonków za zmarłego drugi małżonek zawarł nowy związek małżeński, związek ten nie może być unieważniony z tego powodu, iż małżonek uznany za zmarłego żyje albo że jego śmierć nastąpiła w innej chwili niż chwila oznaczona w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego. Jest to konsekwencją domniemania przyjętego w art. 55 § 1 KRO. Jeżeli nowy związek małżeński został zawarty przed uprawomocnieniem się postanowienia uznającego jednego z małżonków za zmarłego, podana tu reguła nie znajduje zastosowania. Oczywiście, reguła ta nie znajduje zastosowania wtedy, gdy uprawomocniło się postanowienie uchylające postanowienie orzekające uznanie za zmarłego. Na podstawie art. 55 § 2 zd. 2 KRO reguła ta nie znajduje też zastosowania, jeżeli w chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego strony wiedziały, że małżonek uznany za zmarłego pozostaje przy życiu.

Ważne
dla
praktyki

2. Działanie w dobrej wierze. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że jeżeli w chwili zawierania małżeństwa o nieprawdziwości uznania za zmarłego małżonka osoby wstępującej w ponowny związek małżeński wiedziała tylko jedna ze stron drugiego małżeństwa, to brak podstaw do unieważnienia tego drugiego małżeństwa (art. 55 § 2 KRO) – (wyr. z 3.2.1970 r., II CR 517/69, OSNCP 1971, Nr 2, poz. 26). W konsekwencji przyjmuje się, że zarówno w wypadku, gdy obie strony działały w dobrej wierze, jak i wtedy, gdy w dobrej wierze była tylko jedna z nich, małżeństwo osoby uznanej za zmarłą ustaje w chwili zawarcia nowego małżeństwa przez tego małżonka, który nie został uznany za zmarłego [J. Winiarz, w: K. Pietrzykowski (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy, s. 537].

3. Wszczęcie postępowania o uchylenie uznania. Jeżeli w chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego osoby zawierające to małżeństwo wiedziały o tym, że zostało wszczęte postępowanie o uchylenie postanowienia orzekającego uznanie za zmarłego jednego z małżonków z poprzedniego związku małżeńskiego, to wobec tego należy przyjąć, iż osoby te wiedziały, że małżonek uznany za zmarłego pozostaje przy życiu (w rozumieniu art. 55 § 2 *in fine* KRO).

B. Linia orzecznicza

Wiedza o nieprawdziwości uznania za zmarłego małżonka osoby wstępującej w ponowny związek małżeński

Jeżeli w chwili zawierania małżeństwa o nieprawdziwości uznania za zmarłego małżonka osoby wstępującej w ponowny związek małżeński wiedziała tylko jedna ze stron drugiego małżeństwa, to brak podstaw do unieważnienia tego drugiego małżeństwa (art. 55 § 2 KRO).

Wyr. SN z 3.2.1970 r., II CR 517/69, OSNCP 1971, Nr 2, poz. 26

IV. Ochrona prawna wobec nietrafnego uznania jednego z małżonków za zmarłego

A. Komentarz

1. Wniosek o uchylenie. Jeżeli osoba uznana za zmarłą pozostaje przy życiu albo gdy jej śmierć nastąpiła w innej chwili niż chwila oznaczona w postanowieniu o uznaniu za zmarłego, każdy zainteresowany może złożyć wniosek o uchylenie postanowienia orzekającego uznanie za zmarłego (art. 541 § 1 KPC). Jeże-

li osoba, którą uznano za zmarłą, zjawi się osobiście w sądzie (który w I instancji orzekł uznanie za zmarłego – art. 540 KPC) i wykaże swoją tożsamość, sąd niezwłocznie i bez dalszego postępowania uchyli postanowienie orzekające uznanie za zmarłego (art. 543 KPC).

2. Powództwo z art. 189 KPC. Jak w każdym przypadku domniemania prawnego, tak i w przypadku domniemania z art. 55 § 1 KRO jest ono wyznaczone normą prawną, która każe w swoisty sposób wiązać ze sobą dwie klasy faktów: 1) podstawę domniemania z 2) wnioskiem domniemania (faktem domniemywanym). Podstawę (przesłankę) domniemania można zawsze kwestionować, ponieważ ewentualny zakaz prowadzenia przeciwdowodu jej nie dotyczy (por. *Z. Radwański*, Prawo cywilne, s. 65). W przypadku domniemania z art. 55 § 1 KRO podstawę domniemania stanowi prawomocne postanowienie uznające za zmarłego i zawierające oznaczenie chwili śmierci. W razie uprawomocnienia się postanowienia uchylającego postanowienie uznające za zmarłego, domniemanie, o którym tu mowa, przestaje istnieć. Uprawomocnienie się postanowienia uchylającego postanowienie uznające za zmarłego może więc stanowić skuteczną podstawę powództwa o ustalenie, że określone małżeństwo nie ustało (art. 189 KPC). Z powództwem może wystąpić każdy, kto ma w tym interes prawny. Z powództwem tym skutecznie można wystąpić w każdym czasie po uprawomocnieniu się postanowienia uchylającego postanowienie uznające za zmarłego.

Ważne
dla
praktyki

3. Powództwo o unieważnienie. Jeżeli w chwili zawarcia nowego związku małżeńskiego strony wiedziały, że małżonek uznany za zmarłego pozostaje przy życiu, na podstawie art. 55 § 2 KRO brak jest przeszkód do skutecznego dochodzenia unieważnienia tego nowego związku małżeńskiego. Podstawą faktyczną unieważnienia małżeństwa jest tu ponadto: 1) to, że małżonek uznany za zmarłego żyje albo 2) to, że jego śmierć nastąpiła w innej chwili niż chwila oznaczona w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego, a mianowicie po zawarciu małżeństwa, o którego unieważnienie chodzi. Do uwzględnienia powództwa jest konieczne uprzednie wydanie prawomocnego postanowienia w trybie art. 539 i n. KPC – w myśl bowiem art. 539 KPC dowód, że osoba uznana za zmarłą pozostaje przy życiu albo że jej śmierć nastąpiła w innej chwili niż chwila oznaczona w orzeczeniu, może być przeprowadzony tylko we wskazanym powyżej trybie [por. *Z. Wiszniewski*, w: *B. Dobrzański, J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, s. 260]. Unieważnienia małżeństwa z powodu pozostania

stawiania przez jednego z małżonków w poprzednio zawartym związku małżeńskim może żądać każdy, kto ma w tym interes prawny (art. 13 § 2 KRO). Nie można jednak unieważnić tego małżeństwa wtedy, gdy poprzednie małżeństwo osoby, której małżonek został uznany za zmarłego, ustało wobec śmierci małżonka uznanego za zmarłego czy rozwiązania tego poprzedniego małżeństwa przez rozwód albo unieważnienia go (art. 13 § 3 KRO).

4. Unieważnienie z art. 13 KRO. Jeżeli nowy związek małżeński został zawarty przed uznaniem jednego z małżonków za zmarłego (w rozumieniu art. 55 § 2 *in principio* KRO), do unieważnienia tego nowego małżeństwa stosuje się art. 13 i 18 KRO.

B. Linia orzecznicza

Wiedza o nieprawdziwości uznania za zmarłego małżonka osoby wstępującej w ponowny związek małżeński

Jeżeli w chwili zawierania małżeństwa o nieprawdziwości uznania za zmarłego małżonka osoby wstępującej w ponowny związek małżeński wiedziała tylko jedna ze stron drugiego małżeństwa, to brak podstaw do unieważnienia tego drugiego małżeństwa (art. 55 § 2 KRO).

Wyr. SN z 3.2.1970 r., II CR 517/69, OSNCP 1971, Nr 2, poz. 26

Art. 56.

Przesłanki
rozwodu

§ 1. Jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód.

§ 2. Jednakże mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

§ 3. Rozwód nie jest również dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Spis treści

I. Orzekanie w sprawach małżeńskich

A. Komentarz

1. Małżeństwo kanoniczne
2. Skutki według prawa polskiego

3. Kompetencje w zakresie orzekania

4. Przesłanki pozytywne
5. Przesłanki negatywne

B. Linia orzecznicza

II. Zupełność rozkładu pożycia małżeńskiego

A. Komentarz

1. Pojęcie zupełności rozkładu
2. Więź duchowa
3. Więź fizyczna
4. Brak zupełności
5. Więź gospodarcza

B. Linia orzecznicza

III. Trwałość rozkładu pożycia małżeńskiego

A. Komentarz

1. Pojęcie trwałości rozkładu
2. Stan rozkładu
3. Reguła
4. Wyjątek
5. Wielokrotność zupełnego rozkładu
6. Przekonanie jednego z małżonków

B. Linia orzecznicza

IV. Sprzeczność między orzeczeniem rozvodu a dobrem dziecka małżonków

A. Komentarz

1. Wspólne małoletnie dziecko
2. Istota
3. Osłabienie więzi z dzieckiem
4. Konieczność wspólnej pieczy
5. Stanowisko małżonków
6. Stopień wrażliwości dziecka
7. Wiek dziecka
8. Naganny stosunek do dziecka
9. Dziecko pozamałżeńskie
10. Dobro innych dzieci

B. Linia orzecznicza

V. Sprzeczność między orzeczeniem rozvodu a zasadami współżycia społecznego

A. Komentarz

1. Rola zasad współżycia społecznego
2. Szczególne sytuacje
3. Wina rozkładu pożycia
4. Rażące pokrzywdzenie
5. Choroba
6. Przerwanie ciąży
7. Stosunek do dziecka
8. Utrzymywanie pełnoletniego dziecka

B. Linia orzecznicza

VI. Niedopuszczalność rozvodu na żądanie małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia małżeńskiego

A. Komentarz

1. Zasada
2. Wyjątki
3. Zgoda na rozwód
4. Konieczność jednoznaczności
5. Zamiar szykany
6. Poczucie krzywdy
7. Prawo do odmowy
8. Związki pozamałżeńskie
9. Upływ czasu
10. Zachowanie się małżonka
11. Obrona trwałości małżeństwa
12. Zgoda na rozwód z winy małżonka

B. Linia orzecznicza

I. Orzekanie w sprawach małżeńskich**A. Komentarz**

1. Małżeństwo kanoniczne. Kodeks prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego ogłoszony 25.1.1983 r. (dekretom *Sacrae disciplinae leges*, promulgowany w Acta Apostolicae Sedes vol. LXXV, Pars II) nie przewiduje możliwości rozwiązania przez rozwód tzw. małżeństwa kanonicznego, tj. małżeństwa zawartego zgodnie z unormowaniami zwłaszcza tego kodeksu. Jeżeli więc małżeństwo zostało zawarte jedynie zgodnie z uregulowaniami obowiązującymi w Kościele rzymskokatolickim, jest regułą, że nie wywołuje ono takich skutków przewidzianych w polskim prawie, jakie powoduje zawarcie małżeństwa zgodnie z regulacjami zawartymi w KRO. Wyjątek od tej reguły został określony w art. 10 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, pod-

pisanego w Warszawie 28.7.1993 r. (treść Konkordatu wraz z oświadczeniem rządowym z 3.4.1998 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych została opublikowana w Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318 i 319).

2. Skutki według prawa polskiego. Stosownie do treści art. 10 ust. 1 Konkordatu, o którym mowa powyżej, od chwili zawarcia małżeństwo kanoniczne wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, jeżeli: 1) między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego; 2) złożą oni przy zawieraniu małżeństwa zgodne oświadczenie woli dotyczące wywarcia takich skutków i 3) zawarcie małżeństwa zostało wpisane w aktach stanu cywilnego na wniosek przekazany USC w terminie 5 dni od zawarcia małżeństwa (termin ten ulega przedłużeniu, jeżeli nie został dotrzymany z powodu siły wyższej, do czasu ustania tej przyczyny). Tylko wtedy, gdy zostaną spełnione łącznie te trzy wymogi, małżeństwo zawarte jako małżeństwo kanoniczne może ustać w rozumieniu KRO (a zatem w zakresie skutków przewidzianych w prawie polskim) – poprzez rozwiązanie przez rozwód.

W art. 15a ust. 1 ustawy z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1374; dodanym przez ustawę z 24.7.1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. Nr 117, poz. 757) podkreślono, że małżeństwo zawarte w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne wywiera takie skutki, jak małżeństwo zawarte przed kierownikiem USC, jeżeli spełnione zostały wymagania określone w KRO.

Ważne
dla
praktyki

3. Kompetencje w zakresie orzekania. Orzekanie o ważności małżeństwa kanonicznego, a także w innych sprawach małżeńskich przewidzianych w prawie kanonicznym, należy do wyłącznej kompetencji władzy kościelnej (art. 10 ust. 3 Konkordatu). Orzekanie w sprawach małżeńskich w zakresie skutków określonych w prawie polskim należy do wyłącznej kompetencji sądów państwowych (art. 10 ust. 4 Konkordatu). Tak więc – o czym już w tym miejscu – pozew o rozwiązanie przez rozwód małżeństwa kanonicznego, które nie wywiera takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, podlega odrzuceniu (art. 199 § 1 pkt 1 KPC). Odrzucenie pozwu może nastąpić na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 3 KPC).

4. Przesłanki pozytywne. Małżonkowie są zobowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą założyli (art. 23 KRO). Jeżeli jednak między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, aby sąd rozwiązał ich małżeństwo przez rozwód (art. 56 § 1 KRO). Zupełność i trwałość rozkładu pożycia małżeńskiego muszą występować łącznie. Są to tzw. pozytywne przesłanki rozwodowe.

5. Przesłanki negatywne. Mimo zupełności i trwałości rozkładu pożycia rozwód nie może zostać orzeczony, jeżeli: 1) na skutek rozwodu miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, 2) z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, 3) rozwód żąda małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia (chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że jego odmowa wyrażenia zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego) – art. 56 § 2 i 3 KRO. Wystąpienie którejkolwiek z tych przesłanek powoduje, iż rozwód nie jest dopuszczalny. Są to tzw. negatywne przesłanki rozwodowe.

B. Linia orzecznicza

Zawarcie związku wyznaniowego a obowiązek alimentacyjny z art. 60 KRO

Nie powoduje wygaśnięcia obowiązku dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzionemu zawarcie przez niego ślubu kościelnego (art. 60 KRO). Okoliczność tę jednak sąd powinien wziąć pod rozwagę przy ocenie zgodności dochodzonego roszczenia alimentacyjnego z zasadami współżycia społecznego.

Uchw. SN z 17.12.1991 r., III CZP 131/91, OSNCP 1992, Nr 6, poz. 107

Orzeczenie sądu kościelnego a orzeczenie sądu państwowego

Orzeczenie sądu kościelnego o ważności bądź o ustaniu małżeństwa kanonicznego, nie może mieć prejudycjalnego wpływu na orzeczenie sądu państwowego o ważności lub o ustaniu świeckiego związku małżeńskiego.

Wyr. SN z 17.11.2000 r., V CKN 1364/00, OSNC 2001, Nr 9, poz. 126

II. Zupełność rozkładu pożycia małżeńskiego

A. Komentarz

1. Pojęcie zupełności rozkładu. Rozkład pożycia małżeńskiego jest zupełny wtedy, gdy nie istnieje między małżonkami więź duchowa, fizyczna i gospodarcza.

Ważne dla praktyki

Sąd Najwyższy zauważył, iż pożycie małżeńskie wyraża się w szczególnego rodzaju wspólnocie duchowej, fizycznej i gospodarczej. W zasadzie ustanie któregokolwiek z elementów tej wspólnoty należy uznać za objaw rozkładu pożycia, nie przesądzając na podstawie tego tylko objawu stopnia rozkładu. Jednakże – podkreślił SN – ustanie wspólnoty fizycznej lub gospodarczej może w konkretnym przypadku nie stanowić objawu rozkładu, jeżeli wynika ono z okoliczności niezależnych od małżonków lub z ich zgodnej woli uzasadnionej okolicznościami życiowymi. Przykładem takiej sytuacji może być ustanie współżycia fizycznego na skutek choroby małżonka, rozłączenie małżonków spowodowane pobytem w szpitalu, długotrwałym wyjazdem służbowym, pracą zarobkową małżonków w różnych odległych od siebie miejscowościach itp. Brak natomiast wspólnoty duchowej (jej istnienie może się przejawiać nawet tylko w korespondencji) będzie zawsze objawem rozkładu pożycia [pkt I uchw. SN (PSIC) z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSN 1955, Nr 3, poz. 46].

2. Wiąż duchowa. Do uznania, że między małżonkami brak jest wspólnoty duchowej, nie jest konieczne stwierdzenie wrogiego lub choćby niechętnego stosunku ich do siebie. Zachowanie poprawnych stosunków, utrzymywanie kontaktów w interesie wspólnych dzieci itd. nie musi konieczności oznaczać, iż więź duchowa małżonków została utrzymana i rozkład pożycia nie istnieje. Chodzi bowiem nie o jakąkolwiek więź duchową pomiędzy dwojgiem ludzi, lecz o więź charakterystyczną dla duchowej wspólnoty małżeńskiej – podkreślił SN w pkt I uchwały powołanej w poprzedniej tezie. W praktyce zazwyczaj oznacza to, że małżonków nie łączy więź duchowa, gdy nie łączy ich uczucie miłości. Jeżeli choćby jedno z małżonków nie darzy tym uczuciem drugiego, brak jest między nimi więzi duchowej.

Wskazanie przez małżonka terminu, od którego nie kocha drugiego małżonka, a także okoliczności, które to spowodowały, może pozwolić na ustalenie, iż twierdzenie tego małżonka o zerwaniu przez niego więzi duchowej nie jest prawdziwe – zwłaszcza wtedy, gdy okres braku więzi duchowej jest bardzo krótki, a przyczyny braku tej więzi błahe.

3. Wiąż fizyczna. Rozkład pożycia małżeńskiego jest zupełny dopiero wówczas, gdy wszelkie więzy łączące małżonków zostają zerwane, a więc wtedy, gdy małżeństwo całkowicie przestaje funkcjonować. Nie można tego powiedzieć o małżeństwie, w którym małżonkowie obcuja ze sobą cielesnie. W takim wypadku istnieje między małżonkami co najmniej jeden element pożycia małżeńskiego,

który nie uległ rozpadowi. Nie można zatem wówczas ustalić zupełności rozkładu pożycia małżeńskiego – i to nawet wtedy, gdyby poza tym pożycie małżonków zostało zerwane (por. orz. SN z 5.1.1952 r., C 431/51, NP 1953, Nr 5, s. 81).

4. Brak zupełności. Nawet sporadyczne stosunki fizyczne między małżonkami z reguły wskazują na to, że rozkład pożycia nie jest jeszcze zupełny. Do takiego wniosku nie musi prowadzić ustalenie, iż miał miejsce sporadyczny stosunek płciowy między małżonkami, których rozkład pożycia jest od dawna zupełny i trwały oraz którzy żyją oddzielnie.

W doktrynie [Z. Wiszniewski, S. Gross, w: B. Dobrzański, J. Ignatowicz (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, s. 274] podkreśla się jednak, że stosunek fizyczny małżonków w toku procesu rozwodowego, wykazujący przewyżczenie nie tylko wzajemnej niechęci małżonków, lecz także tej zadrażnionej atmosfery, jaką stwarza proces rozwodowy, stanowczo świadczy o tym, że rozkład pożycia małżonków nie jest zupełny.

5. Więź gospodarcza. Brak więzi gospodarczej zazwyczaj przejawia się tym, że małżonkowie nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego. O istnieniu więzi gospodarczej nie świadczy to, że małżonkowie zamieszkują pod wspólnym dachem.

Sąd Najwyższy wyjaśnił, że gdy przy zupełnym braku więzi duchowej i fizycznej pozostały pewne elementy więzi gospodarczej, rozkład pożycia może być mimo to uznany za zupełny, jeśli utrzymanie elementów więzi gospodarczej (np. wspólnego mieszkania) zostało wywołane szczególnymi okolicznościami [ust. 1 pkt II uchw. SN (PSIC) z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSN 1955, Nr 3, poz. 46].

B. Linia orzecznicza

Istota wspólnego pożycia małżonków

Wspólne pożycie w rozumieniu art. 23 KRO polega na duchowej, fizycznej oraz gospodarczej więzi małżonków, stanowiącej cel małżeństwa i umożliwiającej realizację jego podstawowych zadań. Rozkład pożycia jest zupełny dopiero wtedy, gdy uległy zerwaniu wszystkie wyżej wymienione więzi łączące małżonków. Rozkład, o którym mowa, jest przy tym procesem rozciągniętym w czasie, a nie zdarzeniem jednorazowym.

Wyr. SN z 22.10.1999 r., III CKN 386/98, Legalis

Krótki upływ czasu od daty zawarcia małżeństwa i krótki stosunkowo okres rozkładu pożycia a zupełność i trwałość tego rozkładu

Krótki upływ czasu od daty zawarcia związku małżeńskiego przez osoby w młodym wieku i krótki stosunkowo okres rozkładu pożycia nie wyłączają same przez się orzeczenia rozwodu

z uzasadnieniem, że rozkład pożycia z tych względów nie jest zupełny i trwały, jeżeli poza tym nie wchodzi w grę żadna z negatywnych przesłanek rozwodu.

Wyr. SN z 14.12.1984 r., III CRN 272/84, OSNCAP 1985, Nr 9, poz. 135

Ocena sędziowska przesłanek rozwodu (art. 56 § 1 KRO)

Trwałość i zupełność rozkładu pożycia małżeńskiego jako przesłanki rozwodu (art. 56 § 1 KRO) podlegają ocenie sędziowskiej w ramach stosowania prawa małżeńskiego.

Wyr. SN z 25.4.1997 r., I CKN 73/97, niepubl.

III. Trwałość rozkładu pożycia małżeńskiego

A. Komentarz

Ważne
dla
praktyki

1. Pojęcie trwałości rozkładu. Rozkład pożycia małżeńskiego jest trwały, jeżeli nie można spodziewać się przywrócenia wspólnoty. Jest to więc stan, gdy nie można już oczekiwać, aby małżonkowie powrócili do wspólnego życia. Do uznania, iż rozkład pożycia małżeńskiego jest trwały, nie jest konieczne stwierdzenie, że powrót małżonków do pożycia jest bezwzględnie wyłączony. Wystarczy tu oparta na doświadczeniu życiowym ocena, iż w okolicznościach sprawy nie nastąpi powrót małżonków do wspólnego pożycia.

2. Stan rozkładu. Między harmonijnym pożyciem małżeńskim a stanem zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków istnieje cała skala stanów pośrednich, w których zachodzi tylko pewien stopień rozkładu. Taki niepełny, częściowy rozkład pożycia w żadnym razie nie uzasadnia orzeczenia rozwodu.

Rozkładu, który jest zupełny i trwały, nie należy rozumieć w ten sposób, że jest to stan, który nie może już ulec pogorszeniu, czyli że stanowi on niejako „dno”. Doświadczenie życiowe uczy, że nawet zupełny i trwały rozkład pożycia może się pogłębić, zarówno bowiem zupełność rozkładu, jak i zwłaszcza jego trwałość mogą ulec wzmożeniu [Z. Wiszniewski, S. Gross, w: B. Dobrzański, J. Ignatowicz (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, s. 270].

Ważne
dla
praktyki

3. Reguła. Zazwyczaj o trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego świadczy znaczny upływ czasu od chwili rozejścia się małżonków. Zwykle więc ocena, że nie nastąpi powrót małżonków do pożycia, jest możliwa dopiero

po upływie pewnego czasu od ich rozstania się. Doświadczenie wykazuje, że im pożycie małżeńskie trwa dłużej, tym istnieje większe prawdopodobieństwo, iż ewentualne nieporozumienia nie doprowadzą do rozbitcia małżeństwa. Do ustalenia, czy rozkład pożycia małżeńskiego jest trwały, z reguły jest pomocne porównanie okresu rozłączenia z czasem trwania małżeństwa. Podkreślić tu jednak trzeba, że polskie prawo nie uzależnia orzeczenia rozwodu od upływu określonego czasu liczonego od zaistnienia zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego.

4. Wyjątek. Zarówno w literaturze przedmiotu (por. np. *Z. Krzemiński*, *Rozwód*, s. 13), jak i w orzecznictwie (por. np. orz. SN z 12.12.1955 r., I CR 1889/54, OSN 1957, Nr 2, poz. 44), zaprezentowano pogląd, że w sytuacjach wyjątkowych wniosek, iż rozkład pożycia stał się trwały, może okazać się uzasadniony już wkrótce po nastąpieniu rozkładu pożycia. Sytuacja taka może mieć miejsce np. wówczas, gdy małżonkowie w ogóle nie podjęli pożycia po zawarciu związku małżeńskiego albo gdy niebawem po zawarciu małżeństwa ujawnił się fakt pozostawiania przez jednego z małżonków w intymnych stosunkach z inną osobą, co w psychice współmałżonka wywołało stan odrazy w stosunku do partnera i zerwanie z nim pożycia.

Można – co zauważył SN w orz. z 13.1.1953 r. (C 1631/52, OSN 1954, Nr 1, poz. 9) – wyobrazić sobie powstanie okoliczności o takiej wadze i znaczeniu dla pożycia małżonków i tak dalece naruszających harmonijność tego pożycia, że zgodnie z doświadczeniem życiowym trudno spodziewać się powrotu małżonków do pożycia, mimo że rozłam w małżeństwie nastąpił w ciągu – obiektywnie rzecz biorąc – krótkiego czasu od konkretnego zdarzenia.

Nawet bowiem – choć zdarza się to w praktyce wyjątkowo – jednorazowy postępek małżonka może stać się przyczyną trwałego i zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego. Dotyczy to takich faktów, jak cudzołóstwo i ciężka zniewaga, które – nawet gdy dokonane zostały jednorazowo – mogą stać się przyczyną trwałego i zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego (por. orz. SN z 24.4.1951 r., C 667/50, OSN 1953, Nr 1, poz. 9).

5. Wielokrotność zupełnego rozkładu. Jeżeli zupełny rozkład pożycia małżeńskiego miał miejsce więcej niż jeden raz, a do podjęcia pożycia dochodziło nawet w wyniku przebaczenia (o przebaczeniu jest mowa odrębnie, poniżej w pkt IV do art. 57 KRO), to do ustalenia trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego ma istotne znaczenie nie tyle łączny czas trwania zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego, ile czas trwania takiego rozkładu mający bezpośrednio

poprzędzić orzeczenie rozwodu – przy uwzględnieniu przyczyny (przyczyn) powstania tego ostatniego rozkładu i indywidualnych cech charakteru małżonków, a zwłaszcza małżonka, który nie zawinił rozkładu pożycia lub nawet przebaczył. Jeżeli przyczyną powstania tego ostatniego rozkładu jest przyczyna, która była – choćby przebaczoną – przyczyną wcześniejszego zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego, do ustalenia trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego może wystarczyć stosunkowo krótki okres ostatniego zupełnego rozkładu.

Dotyczy to odpowiednio sytuacji, gdy w małżeństwie przed zaistnieniem stanu zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego bywały stany częściowego rozkładu tego pożycia.

6. Przekonanie jednego z małżonków. W sytuacji, w której jedna strona definitywnie zerwała wszelką więź psychiczną, fizyczną i gospodarczą ze współmałżonkiem, subiektywne przekonanie drugiej strony, że nawiązanie wspólnoty małżeńskiej jest jeszcze możliwe, nie wyłącza uznania rozkładu pożycia za trwały.

Sąd Najwyższy podkreślił, iż stanowisko jednego z małżonków, chcącego wznowienia pożycia małżeńskiego, nie wystarcza do uznania rozkładu za nietrwały i niezupełny – a to z uwagi na to, że drugi małżonek może zajmować tak nieprzejednane stanowisko wobec pierwszego, iż nie należy spodziewać się wznowienia przez nich pożycia małżeńskiego (por. orz. z 7.9.1954 r., II C 1255/53, NP 1955, Nr 7–8, s. 189).

B. Linia orzecnicza

Krótki upływ czasu od daty zawarcia małżeństwa i krótki stosunkowo okres rozkładu pożycia a zupełność i trwałość tego rozkładu

Krótki upływ czasu od daty zawarcia związku małżeńskiego przez osoby w młodym wieku i krótki stosunkowo okres rozkładu pożycia nie wyłączają same przez się orzeczenia rozwodu z uzasadnieniem, że rozkład pożycia z tych względów nie jest zupełny i trwały, jeżeli poza tym nie wchodzi w grę żadna z negatywnych przesłanek rozwodu.

Wyr. SN z 14.12.1984 r., III CRN 272/84, OSNCAP 1985, Nr 9, poz. 135

Reguła stosowana przy ocenie trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego

Z reguły przy ocenie trwałości rozkładu pożycia małżonków, który stanowi decydującą przesłankę rozwodową, bierze się pod uwagę długotrwałość trwania rozpadu. Jednakże okoliczności sprawy mogą stworzyć inne uzasadnienie oceny, że rozpad związku jest trwały i nie ma podstaw do spodziewania się, że małżonkowie powrócą do siebie.

Wyr. SN z 10.1.1997 r., II CKN 54/96, niepubl.

[Przejdź do księgarni →](#)